

Ulasan Buku/*Book Review*

Pengajaran & Pembelajaran Tilawah Al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia. Oleh Mohd Aderi Che Noh. 2015. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 166 halaman, ISBN 978-967-4122-89-8 dan Harga RM30.00. Ulasan oleh Zainab Ismail.

Buku *Pengajaran & Pembelajaran Tilawah Al-Quran Sekolah Menengah di Malaysia* ialah sebuah buku yang memuatkan pengetahuan dan maklumat berkaitan dengan tilawah al-Qur'an. Penerbitan buku ini ialah hasil usaha penyelidikan dan penulisan Mohd Aderi Che Noh yang disusun mengikut sejarah, konsep, amalan dan isu berkaitan dengan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Dalam konteks Sekolah Menengah di Malaysia, tilawah al-Qur'an ialah satu mata pelajaran Pendidikan Islam yang mampu mencorakkan kemampuan para pelajar Sekolah Menengah untuk membaca dalam tulisan Jawi, menangani masalah buta al-Qur'an dan meningkatkan motivasi dalam diri pelajar untuk memahami kandungan al-Qur'an serta ajaran Islam secara keseluruhannya. Masalah buta Jawi, buta al-Qur'an dan tidak memahami kandungan al-Qur'an dalam kalangan pelajar Sekolah Menengah yang berlaku dalam negara memerlukan para guru mata pelajaran Pendidikan Islam memahami tentang langkah-langkah, amalan, model, teori serta isu berkaitan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Bagi mengetahui dan memahami langkah-langkah, amalan, model, teori serta isu berkaitan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, buku ini memuatkan 10 bab. Bab 1 membincangkan sejarah pengajaran al-Qur'an, Bab 2 membincangkan amalan pengajaran dan pembelajaran berkesan tilawah al-Qur'an, Bab 3 membincangkan model pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an dari perspektif Islam, Bab 4 membincangkan amalan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, Bab 5 membincangkan teori pembelajaran tilawah al-Qur'an, Bab 6 membincangkan faktor guru dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, Bab 7 membincangkan peranan pelajar dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, Bab 8 membincangkan gaya dan persekitaran pembelajaran, Bab 9 membincangkan isu dan kajian pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an dan akhirnya Bab 10 membincangkan amalan pengajaran tilawah al-Qur'an di Malaysia. Pembahagian bab ini adalah relevan dan sesuai dengan tajuk buku ini, iaitu *Pengajaran & Pembelajaran Tilawah al-Quran Sekolah Menengah di Malaysia*.

Al-Qur'an ialah kitab pegangan utama bagi umat Islam. Oleh kerana itu, buku ini memulakan Bab 1 dengan membincangkan sejarah pengajaran al-Qur'an pada zaman Rasulullah SAW dan zaman para Sahabat r.a. Bab 1 ini juga membincangkan sejarah pengajaran al-Qur'an di Malaysia melalui pendidikan Islam Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah (KBSM) dan sejarah kaedah tilawah al-Qur'an, iaitu kaedah Baghdadiyyah dan kaedah Iqra'. Secara ringkas, buku ini menerangkan terdapat empat langkah pengajaran al-Qur'an pada zaman Rasulullah SAW, iaitu (1) membaca al-Qur'an dengan betul secara *talaqqi mushafahah*; (2) menerangkan maksud bagi memahami maksud ayat al-Qur'an yang tersurat dan tersirat; (3) menghafaz ayat al-Qur'an; dan (4) mengamalkan ajaran al-Qur'an berdasarkan ayat al-Qur'an yang difahami dan dihafal. Pada zaman para Sahabat r.a. pula, terdapat tiga langkah pengajaran al-Qur'an, iaitu (1) guru memperdengarkan bacaan al-Qur'an; (2) pelajar mendengar dan mengulangi bacaan al-Qur'an beberapa kali bersama guru; dan (3) pelajar menghafal bacaan al-Qur'an. Langkah pengajaran al-Qur'an pada zaman Rasulullah SAW dan para Sahabat r.a. ini menjadi panduan kepada para guru tilawah al-Qur'an di Malaysia. Serentak dengan perkembangan Islam di Malaysia, tilawah al-Qur'an dijadikan satu mata pelajaran Pendidikan Islam KBSM. Terdapat lima langkah inovasi yang dilakukan dalam pengajaran al-Qur'an mata pelajaran Pendidikan Islam KBSM, iaitu (1) kemahiran lisan; (2) kelancaran bacaan; (3) penguasaan kemahiran *fasahah*; (4) penguasaan kemahiran tilawah bertajwid; dan (5) kemahiran bacaan *tadwir* dan *tartil*.

Selain itu, buku ini turut menerangkan pengajaran al-Qur'an mengalami inovasi dari segi kaedah tilawah al-Qur'an. Kaedah tilawah al-Qur'an yang dimaksudkan tersebut ialah kaedah Baghdadiyyah dan kaedah Iqra'. Kaedah Baghdadiyyah ini mengandungi tiga langkah pengajaran al-Qur'an, iaitu (1) pembacaan secara umum, iaitu mengajar cara membaca al-Qur'an dengan betul, kenal huruf, kenal baris dan bertajwid; (2) pembacaan secara ulangan iaitu mengajar cara membaca dengan sebutan yang lebih baik dan bertajwid; dan (3) pembacaan secara

berirama dan berlagu. Manakala kaedah Iqra' pula mengandungi tujuh langkah pengajaran al-Qur'an, iaitu (1) bacaan terus, tanpa dianalisis dan dieja; (2) menggunakan satu set buku yang mengandungi enam jilid yang berbeza dari segi tahap; (3) guru memberi penerangan berulang kali hingga pelajar faham, kemudian pelajar diminta membaca al-Qur'an sendiri; (4) *talaqqi mushafahah*; (5) tahap bacaan al-Qur'an diukur mengikut pencapaian pelajar; (6) praktis; dan (7) sistematik.

Setelah membincang sejarah pengajaran al-Qur'an pada zaman Rasulullah SAW, para Sahabat r.a. dan KBSM di Malaysia, buku ini memberi fokus perbincangan kepada amalan pengajaran dan pembelajaran berkesan dalam tilawah al-Qur'an menerusi Bab 2. Mohd Aderi berpendapat Bab 2 ini penting dibincangkan kerana kaedah pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an mempunyai kaitan yang rapat dengan amalan pengajaran yang berkesan. Menurut beliau, kemampuan seseorang guru menggunakan amalan pengajaran yang betul dan tepat akan sentiasa dijadikan sebagai kayu pengukur, sama ada dia berjaya atau tidak dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Oleh kerana itu, Bab 2 ini membincangkan pengajaran dan pembelajaran berkesan, pedagogi dalam tilawah al-Qur'an, pentaksiran tilawah al-Qur'an, perancangan aktiviti tilawah al-Qur'an, daya kreatif guru, penggunaan media dan sifat keperibadian.

Ringkasnya, Bab 2 ini menegaskan bahawa amalan pengajaran dan pembelajaran berkesan tilawah al-Qur'an memerlukan kepada tiga pendekatan, iaitu (1) pengajaran dan pembelajaran berkesan; (2) pedagogi dalam tilawah al-Qur'an yang meliputi aspek strategi, pendekatan, kaedah atau teknik semasa mengajar tilawah al-Qur'an; (3) pentaksiran tilawah al-Qur'an yang meliputi penilaian sebelum, semasa dan selepas pengajaran tilawah al-Qur'an; (4) perancangan aktiviti tilawah al-Qur'an yang meliputi kelainan dan pembaharuan bagi sesi pengajaran al-Qur'an berasaskan kepada keperluan pelajar, kurikulum, persekitaran dan keperibadian guru; (5) daya kreatif guru yang meliputi daya kreativiti guru semasa mengajar; (6) penggunaan media yang meliputi kepelbagaian aktiviti dalam pengajaran tilawah al-Qur'an; dan (7) sifat keperibadian guru yang meliputi ciri rabbani, ikhlas, sabar, jujur, mencintai ilmu, kreatif dan teliti dalam pengajaran, berkompeten, prihatin, peka dan adil terhadap pelajar.

Bagi memberi struktur, logik dan panduan kepada pengajaran tilawah al-Qur'an, buku ini

membincangkan model pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an dari perspektif Islam dalam Bab 3. Perbincangan dimulakan dengan model pengajaran dan pembelajaran Ilmuwan Islam, kemudian diikuti dengan model pengajaran dan pembelajaran Sarjana Islam. Model pengajaran dan pembelajaran Ilmuwan Islam yang dimaksudkan di sini ialah (1) model Rasulullah SAW; (2) model al-Ghazali; (3) model Ibn Khaldun; (4) model Abu Hanifah; dan (5) model al-Shatibi. Manakala model pengajaran dan pembelajaran Sarjana Islam yang dimaksudkan di sini ialah (1) model Salim, Ahmad dan Abu Salleh; (2) model Kamarudin; (3) model Wan Bakar; (4) model Jabir; (5) model As'ad Human; (6) serta model Jamaluddin, Kementerian Pelajaran Malaysia dan Mohd Iqbal. Semua model ini ternyata berguna bagi memberikan pendedahan kepada para guru, pelajar dan pembaca tentang bentuk kaedah yang pelbagai dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Setelah membincangkan model pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an dari perspektif Islam, buku ini sekali lagi memberi fokus perbincangan kepada amalan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an dalam Bab 4 dengan memberi tumpuan kepada aspek tingkah laku guru ketika berada di dalam bilik darjah yang melibatkan proses pengajaran dan pembelajaran. Terdapat tiga amalan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an yang dibincangkan dalam Bab 4 ini, iaitu amalan pada (1) peringkat permulaan pengajaran dan pembelajaran; (2) peringkat perkembangan pengajaran dan pembelajaran; dan (3) peringkat penutup pengajaran dan pembelajaran. Di samping itu, Bab 4 ini turut membincangkan aspek bahan bantu mengajar yang menjadi amalan dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Menurut Mohd Aderi, peringkat pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an ini memerlukan perancangan yang rapi untuk dilaksanakan, manakala bahan bantu mengajar adalah alat yang dapat melicinkan lagi perjalanan sesi pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Bab 5 merupakan bab yang membincangkan tentang teori pembelajaran tilawah al-Qur'an. Berdasarkan Bab 5 ini, teori yang memberi fokus kepada pembelajaran tilawah al-Qur'an secara langsung masih belum ada. Oleh kerana itu, buku ini membincangkan empat teori yang boleh dikaitkan dengan pembelajaran tilawah al-Qur'an, iaitu (1) teori pembelajaran bahasa kedua; (2) teori tingkah laku; (3) teori kognitif; dan (4) teori fitrah bahasa. Daripada keempat-empat teori tersebut,

hanya tiga teori yang boleh diaplikasikan dalam pembelajaran tilawah al-Qur'an. Teori tersebut ialah teori pembelajaran bahasa kedua, teori tingkah laku dan teori kognitif. Ketiga-tiga teori ini boleh diaplikasikan dalam pembelajaran tilawah al-Qur'an kerana ketiga-tiga teori ini mengandaikan pembelajaran mempunyai perkaitan dengan faktor guru dan faktor pelajar yang meliputi pengalaman mengajar, sikap guru terhadap tilawah al-Qur'an, sikap pelajar terhadap tilawah al-Qur'an, amalan pembelajaran tilawah al-Qur'an dan persekitaran pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Bab 6, Bab 7 dan Bab 8 ialah bab berkaitan dengan faktor, iaitu faktor guru, faktor pelajar serta faktor gaya dan persekitaran pembelajaran pelajar. Dalam konteks pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, guru merupakan individu penting kepada pelajar. Oleh kerana itu, Bab 6 menumpukan perbincangan terhadap faktor guru dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Berdasarkan perbincangan dalam Bab 6 ini, terdapat empat indikator yang berkaitan dengan guru sebagai faktor dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Indikator tersebut ialah (1) pemikiran dan tindakan guru; (2) pengalaman mengajar guru; (3) peranan guru bilik darjah; dan (4) faktor input guru yang merangkumi komitmen guru, pengurusan pengajaran di dalam bilik darjah, pengalaman mengajar dan sikap guru.

Bagaimanapun, kejayaan guru dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an mempunyai perkaitan dengan peranan pelajar. Oleh kerana itu, Bab 7 menumpukan perbincangan terhadap peranan pelajar dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Berdasarkan Bab 7 ini, terdapat dua komponen yang berkaitan dengan peranan pelajar, iaitu (1) input, proses dan sikap pelajar; dan (2) faktor input pelajar. Komponen input, proses dan sikap pelajar ialah komponen yang merangkumi input daripada para pelajar, proses pendidikan, sejarah dan kualiti pengajaran, tahap kebolehan pelajar, kemahiran membaca pelajar dan gaya pembelajaran para pelajar. Manakala komponen faktor input pelajar ialah komponen yang merangkumi faktor input pelajar dengan amalan guru dalam pengajaran, faktor input pelajar dengan pencapaian, faktor input pelajar dengan kesan latar belakang pelajar terhadap gaya kognitif dan kemahiran, faktor input pelajar yang mempengaruhi pencapaian akademik pelajar serta faktor input pelajar dengan sikap pelajar dan hubungannya dengan pencapaian pelajar.

Faktor gaya dan persekitaran pembelajaran pelajar ialah dua faktor yang diandaikan mempunyai

perkaitan dengan pencapaian akademik pelajar. Oleh kerana itu, Bab 8 menumpukan perbincangan terhadap gaya dan persekitaran pembelajaran. Gaya pembelajaran pelajar ialah cara pelajar belajar, manakala persekitaran pula ialah faktor luaran seperti peranan kemudahan, rakan-rakan, keluarga yang membantu pembelajaran para pelajar. Bab 8 ini dengan jelas menyatakan gaya pembelajaran pelajar atau amalan kebiasaan belajar dalam kalangan pelajar mempunyai perkaitan dengan pencapaian akademik pelajar. Manakala persekitaran pembelajaran pelajar pula didapati mempunyai peranan besar, khususnya dalam mewujudkan keberkesanan proses pembelajaran. Menurut Mohd Aderi, persekitaran yang memberangsangkan dan selesa mampu mendorong pelajar untuk terus mengikuti proses pembelajaran dan menentukan pencapaian tilawah al-Qur'an.

Pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an ialah satu daripada komponen dalam mata pelajaran Pendidikan Islam. Namun, para guru didapati mengalami kesukaran untuk mengajar tilawah al-Qur'an dengan berkesan di sekolah. Ini kerana wujud pelbagai masalah dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Bagi mengetahui dan memahami masalah dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an, Bab 9 memberi tumpuan perbincangan terhadap isu dan kajian pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an. Hasil perbincangan Bab 9 ini menunjukkan isu utama yang menimbulkan masalah dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an ialah isu kelemahan dalam penguasaan tilawah al-Qur'an yang disebabkan oleh guru, pelajar dan persekitaran. Masalah guru yang utama ialah kurang perkembangan ilmu dalam diri, kurang pengalaman mengajar, kurang kemahiran, kurang melakukan aktiviti *talaqqi mushafahah* dan sikap guru. Bab 9 ini juga membincangkan kajian-kajian lalu berkaitan dengan isu kelemahan dalam penguasaan tilawah al-Qur'an yang berpunca daripada guru, pelajar dan persekitaran. Sebagai contoh, kajian berkaitan pencapaian tilawah al-Qur'an, korelasi antara input, proses dan produk serta justifikasi penilaian pelajar terhadap amalan guru dalam pengajaran.

Sebagai penutup kepada perbincangan, buku ini membincangkan amalan pengajaran tilawah al-Qur'an di Malaysia dalam Bab 10. Secara umum, dapat dirumuskan bahawa Bab 10 ini terbahagi kepada tiga bahagian perbincangan, iaitu (1) rumusan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia; (2) implikasi kajian; dan (3) Cadangan kajian. Dalam bahagian rumusan

pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia, perbincangan ditumpukan kepada isu berkaitan dengan amalan guru dalam pengajaran, pengalaman mengajar, sikap guru, demografi pelajar, sikap pelajar, amalan pembelajaran, persekitaran pembelajaran dan pencapaian tilawah al-Qur'an. Dalam bahagian implikasi kajian pula, perbincangan ditumpukan kepada implikasi kajian terhadap model, teori dan bidang pendidikan. Manakala bahagian cadangan kajian pula, perbincangan ditumpukan kepada cadangan bagaimana untuk menimbulkan sikap positif guru, sikap positif pelajar dan persekitaran yang kondusif dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Selain membincangkan isu-isu berkaitan dengan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia dalam Bab 1 hingga Bab 10, buku ini turut memuatkan glosari. Penulisan glosari ini penting khususnya bagi memudahkan pembaca memahami mengenai sesuatu istilah yang dibincangkan dalam buku ini. Dalam usaha untuk memartabatkan pendidikan al-Qur'an di Malaysia, buku ini sesuai dijadikan rujukan para guru mata pelajaran Pendidikan Islam di semua peringkat, sama ada Prasekolah, Sekolah Rendah atau Sekolah Menengah. Di samping itu, buku ini juga sesuai dijadikan rujukan para pensyarah di Institut Pendidikan Guru, Universiti Awam, Universiti Swasta, Pegawai Bahagian Pendidikan Islam, Guru Pelatih mata pelajaran Pendidikan Islam, ibu bapa dan individu yang terlibat secara langsung atau tidak langsung dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Secara keseluruhan, buku ini berjaya mengemukakan aspek pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia daripada perspektif sejarah, amalan, model, teori dan faktor. Buku ini ialah sumbangan ilmiah yang lengkap dengan sejarah pengajaran tilawah al-Qur'an sejak zaman Rasulullah SAW, para Sahabat

r. a. hingga KBSM yang diperkenalkan dalam sistem pendidikan negara Malaysia. Selain itu, buku ini juga mengemukakan pandangan ilmuwan dan sarjana mengenai amalan, model, teori, faktor dan kajian yang dilakukan berkaitan dengan pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an.

Bagaimanapun, cadangan penambahbaikan dalam buku ini khususnya dari segi agihan perbincangan mengikut bab perlu diberi perhatian. Buku ini banyak membincangkan aspek yang berkaitan dengan amalan pengajaran guru, amalan pembelajaran pelajar melalui model, teori dan faktor berkaitan dengan tilawah al-Qur'an. Dengan kata lain, buku ini berjaya membincangkan aspek guru, pelajar dan metodologi pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an Sekolah Menengah di Malaysia dengan baik dan terperinci. Namun begitu, aspek *wasilah* dalam pengajaran dan pembelajaran tilawah al-Qur'an hanya dibincangkan dalam Bab 2 atas sub-topik 'penggunaan media' dan Bab 4 atas sub-topik 'bahan bantu mengajar'. Sebagaimana dimaklumi, aspek *wasilah* seperti penggunaan media dan bahan bantu mengajar juga ialah satu daripada komponen dalam pengajaran dan pembelajaran yang boleh meningkatkan pencapaian pelajar dalam tilawah al-Qur'an. Kupasan aspek *wasilah* yang terhad ini menjadikan guru mata pelajaran Pendidikan Islam perlu mencari maklumat lain bagi melengkapkan tugas dan tanggungjawab mereka sebagai guru tilawah al-Qur'an.

Zainab Ismail
 Jabatan Pengajian Dakwah dan Kepimpinan
 Fakulti Pengajian Islam
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43600 UKM Bangi
 Selangor Darul Ehsan
 MALAYSIA
 zainab@ukm.edu.my